

Sławomir Łukasiewicz

Streszczenie popularne
Rozproszone sieci eksperckie.
Emigracyjne losy i twórczość sowietologów z Polski w okresie zimnej wojny

W czasie II wojny światowej wielu polskich intelektualistów zostało zmuszonych do opuszczenia kraju. Wśród nich znaleźli się wybitni przedwojenni specjaliści w zakresie sowietologii, jak Witold Sukiennicki czy Stanisław Swianiewicz. Po wojnie nie mogli powrócić do Polski i starali się dostosować do nowych warunków. Współpracowali z polskim rządem na uchodźstwie, polskimi środowiskami społecznymi, próbowali znaleźć swoje miejsce w zachodnich środowiskach akademickich. Ale pojawiło się też nowe pokolenie uczonych, wykształconych na Zachodzie, którzy stali się częścią zachodniej sowietologii, jak Leopold Łabędź, Adam Ulam, Richard Pipes i wielu innych. I były też inne rodzaje karier w tej dziedzinie, jak w przypadku Mariana Kamila Dziewanowskiego – wykształconego przed wojną, a także na Uniwersytecie Harvarda, czy jak Seweryna Bialera, który uciekł z Polski w latach 50. jako człowiek dojrzały, a po edukacji odebranej na amerykańskich uniwersytetach znalazł się w gronie czołowych amerykańskich specjalistów w dziedzinie sowietologii. W trakcie moich studiów nad polskim wychodźstwem zimnowojennym zdałem sobie sprawę, że nie istnieje całościowy przegląd tego wielopokoleniowego zjawiska. Istnieją rozproszone obrazy, ale potrzebne jest bardziej dogłębne podejście i kompendium wiedzy na ten temat.

Drugą inspiracją był fakt, że na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II ukazały się ważne prace z zakresu historiografii emigracyjnej i studiów rosyjskich na Zachodzie – zwłaszcza autorstwa profesora Mirosława Filipowicza, który był nawet w stanie zaprosić Richarda Pipesa do Lublina. Jako profesor tej uczelni, po szerokim rekonesansie dokonanym jako stypendysta Fulbrighta i visiting scholar w Davis Center for Russian and Eurasian Studies na Uniwersytecie Harvarda, utwierdziłem się w przekonaniu, że potrzebny jest globalny obraz środowiska sowietologów emigracyjnych, którzy w okresie zimnej wojny działali na Zachodzie, a przed 1939 r. byli obywatelami Polski. II wojna światowa przerwała kariery całej tej kohorty, a oni sami zniknęli z radaru polskiej historiografii.

Głównym celem tego projektu jest rekonstrukcja, szczegółowy opis i analiza tej niezwyklej grupy. Wczesna faza studiów sowietologicznych prowadzonych przez byłych obywateli polskich za granicą pojawia się w literaturze przedmiotu jedynie incydentalnie. Tymczasem historia urodzonych na emigracji polskich sowietologów wnosi wkład do historii światowej nauki. Zimnowojenne procesy migracyjne i pojawienie się powojennej sowietologii zachodniej tworzą ramy tego studium. Projekt stawia również pytanie o potencjał intelektualny utracony przez Polskę i próbuje umieścić polską sowietologię w szerszym międzynarodowym i transnarodowym kontekście zimnej wojny.

Nawiązując do badań Marka Kornata, Andrzeja Nowaka i Mirosława Filipowicza, Sławomir Łukasiewicz proponuje projekt szerszy co do zakresu badań i nowatorski w metodologii. Wychodząc od szeroko zakrojonych kwerend, poprzez wywiady ze świadkami historii, a także uwzględniając literaturę światową (m.in. Davida Engermana) planuje przygotować kompendium zawierające zarówno podstawowe fakty dotyczące biografii intelektualnych i bibliografii, jak i socjologiczny obraz całej kohorty. Badania będą dotyczyły kilkudziesięciu rozproszonych po świecie ekspertów, takich jak Wiktor Sukiennicki, Stanisław Swianiewicz, Zbigniew Brzeziński, Richard Pipes, Adam Ulam, Marian Kamil Dziewanowski, Leopold Łabędź, Józef Maria Bocheński, Ryszard Wraga (Jerzy Niezbrzycki), Włodzimierz Bączkowski, Seweryn Bialer, Adam Bromke i wielu innych. Powojenna sowietologia zachodnia potrzebowała nie tylko ich doświadczeń, ale także umiejętności językowych i wiedzy fachowej. Z drugiej strony praktyka takich badań nie była możliwa w krajach zdominowanych przez Związek Radziecki. Wciąż nie mamy pełnej listy ekspertów sowietologii, obywateli polskich na emigracji, nie dysponujemy bibliografiami ich prac ważnych dla studiów nad Rosją i Związkiem Radzieckim, ani ich pełnymi biografiami.

Dla osiągnięcia tych celów badania rozpoczną się od kwerendy w archiwach znajdujących się w Polsce, USA, Kanadzie, Francji, Wielkiej Brytanii i Szwajcarii. Następnie, po selekcji i wstępnej analizie zebranych materiałów, zostanie zaproponowany pierwszy, wstępny obraz grupy. W konsultacji z socjologiem zaproponowane zostaną również wnioski dotyczące mobilności idei, sieci ekspertów, wzorców migracji. Dzięki temu czytelnicy otrzymają całą masę danych biograficznych i bibliograficznych dotyczących środowisk sowietologów, dostęp do ich publikacji, ocenę ich potencjału. Projekt zakłada również innowacyjne i interdyscyplinarne podejście, od historii intelektualnej, przez studia zimnowojenne, socjologię idei, studia migracyjne, po Social Network Analysis. Wszystko to pozwoli na wskazanie najważniejszych ośrodków, powiązań między sowietologami oraz ich podstawowych osiągnięć, umieszczając to wszystko w kontekście międzynarodowych studiów zimnowojennych. Efekty będą publikowane w formie artykułów w czasopiśmie, a także ogłaszane na konferencjach i seminariach. Planowane jest także przygotowanie książki. Mapa takich ekspertów i idei wydaje się być unikalnym efektem projektu. Dzięki temu projekt obejmie tę ważną część polskiego, środkowoeuropejskiego i światowego dziedzictwa intelektualnego XX wieku.